

VERSENYBEN A FELZÁRKÓZÁSÉRT

POLÓNYI ISTVÁN

Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet

A tanulmány a hazai elsősorban humánerőforrás-fejlődést vizsgálja a csatlakozás óta eltelt időben, azt igyekszik feltárni, hogy Magyarország mennyire tudta kihasználni a csatlakozás előnyeit, hol tart a felzárkózási versenyben. Az írás a gazdasági fejlődés és fejlettség mutatói mellett elemzi az EU 2020 stratégia humán erőforrások fejlettségére vonatkozó indikátorait (foglalkoztatás, oktatás, iskolázottság, szegénység, társadalmi ki-rekesztés) összehasonlítva a magyar adatok 2004-óta tartó alakulását a mai 28 tagorszá-gal, valamint ezen belül a Magyarországgal együtt csatlakozó poszt szocialista orszá-gokéval. Ezt követően néhány további mutató változásait is elemzi (a népesség alakulása, a születéskor várható élettartam, a Human Development Index, a szabadságindex, illetve a Világbanknak a kormányzat minőségével kapcsolatos indikátorai). Megállapítja, hogy a magyar kormányok teljesítménye az egyik legrosszabb az Unió tagországai között.

Magyarország meglehetősen szerény felzárkózást tud felmutatni a vizsgált időszak alatt, ráadásul e szerény felzárkózás mellett rendkívül jelentős elmaradások látszanak a magyar humán erőforrás fejlődésben, ami hosszabb távon radikálisan megbosszulhat-ja magát. Félő, hogy a diplomások elmaradó aránya, a növekvő alacsony iskolázottságú hányad, a növekedésében elmaradó HDI-érték miatt nagyon hamar felmorzsolódik ez a kicsi és relatív előny.

A tanulmány azzal zárul, hogy úgy tűnik, Magyarországnak nem sikerült kihasználnia az uniós csatlakozás által kínált történelmi lehetőségeket.

Kulcsszavak: humán indikátorok, társadalmi és gazdasági felzárkózás, kormányzás hatékonysága

The study examines the development of the Hungarian, primarily human resources, in the time since accession, trying to find out how Hungary was able to take advantage of the accession, where it is in the catching-up competition. In addition to indicators of economic development and development, the paper analyzes indicators of the development of human resources in the EU 2020 strategy (employment, education, poverty, social exclusion). It compares the evolution of Hungarian data since 2004 with the 28 member states and inboard post-socialist countries. It then analyzes some other indicators (population development, life expectancy at birth, Human Development Index, Freedom Index, and World Bank indicators on government quality). He states that the performance of the Hungarian governments is one of the worst among the EU member states.

Levelező szerző: Polónyi István, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet, 4032 Debrecen, Egyetem tér 1. E-mail: istvan.polonyi@arts.unideb.hu

Hungary is quite modest in catching up during the period under review, and besides this modest catching up, there are very significant backlogs in the development of Hungarian human resources. According to the article, it can be considered that the low proportion of graduates, the low rate of education, and the HDI that is lagging behind in their growth will soon crumble this small and relative advantage.

The study concludes that Hungary seems to have failed to take advantage of the historic opportunities offered by EU accession.

Keywords: human indicators, social and economic convergence, efficiency of governance

Bevezető a 15 éve az Európai Unióban című számhoz

Ez az *Educatio*® szám Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának 15 éves évfordulója okán született.

„Az Európai Unió abból a célból jön létre, hogy véget vessen a szomszédos európai országok közötti véres háborúknak [...]. 1951-ben jött létre az Európai Szén- és Acélközösség. Ez jelenti az első lépést az európai országok gazdasági és politikai egyesítése és a tartós béke megteremtése felé. A közösség hat alapító tagállama Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország és Olaszország. [...] 1973. január 1-jén Dánia, Írország és Nagy-Britannia csatlakozik az Európai Unióhoz, és ezzel kilencre nő a tagállamok száma. [...] 1981-ben Görögország csatlakozásával tízre bővül az EU tagjainak száma; öt évvel később Spanyolország és Portugália is belép az Unióba. [...] 1995-ben három új taggal bővül az Unió: csatlakozik Ausztria, Finnország és Svédország. [...] 2004-ben tíz újabb ország – [közöttük Magyarország]¹ – (2007-ben pedig másik kettő: Bulgária és Románia) csatlakozik az EU-hoz, ezzel Európa politikai megosztottsága végérvényesen a múlté. [...] 2013-ban Horvátország uniós csatlakozásával 28-ra bővül az EU tagjainak száma.”²

Ennek a kötetnek a célja annak elemzése, hogy „ment-e Magyarország előbbre a 15 éves EU-tagság alatt?” Vizsgálódásunk az oktatás és az emberi erőforrás fejlődésének területén történik, de kitekint szélesebb horizontra is.

A szám tanulmányai két részre oszthatóak. Az írások első csoportja az EU-csatlakozás társadalmi, gazdasági összefüggéseit vizsgálja, míg a második csoport az oktatás különböző szintjeire tekint ugyanezzel a szemüveggel. Jelen bevezető tanulmány célja a humán erőforrás fejlődésének vizsgálata a csatlakozás óta eltelt időben. Azt igyekszik feltárni, hogy Magyarország mennyire tudta kihasználni a csatlakozás előnyeit, hol tart a felzárkózási versenyben. Losonczi Miklós írása Magyarország európai uniós tagságának 15 évét elsősorban gazdasági kontextusban vizsgálja, az EU-csatlakozást és az EU-taggyá válást, a belső piacba, az uniós jogrendszerbe és politikákba való integrálódást tárgyalja, valamint az uniós forrásbevonás fő jellemzőit tekinti át kipillantva az európai uniós jövő-

¹ A 2004-ben csatlakozó tíz ország között 8 poszt-szocialista ország (Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia), valamint két dél-európai (Ciprus és Málta).

² https://europa.eu/european-union/about-eu/history_hu [Letöltve: 2018. 12. 10.]

képekre. Csepeli György írása az EU-tagság tizenöt éve kapcsán a Kelet–Nyugat között nem csökkenő gondolkodásbeli különbségeket elemzi. Megállapítja, hogy a magyar fiatalok előnyben részesítik a teljesítmény értékét, szemben európai kortársaikkal, akik inkább az altruizmus iránt elkötelezettek. Leszögezi, hogy Európa egységesülésének kulcskérdése a közös nyelv és az európai identitás, mely nem tagadja, hanem kiegészíti a nemzeti identitást. Az európai identitás kialakításának feltétele az egységes európai politikai szocializáció. Hárs Ágnes írása a csatlakozás migrációs és munkaerő-piaci hatásait járja körül. Bemutatja az elvándorlás alakulását, szerkezetét életkor, nem és iskolai végzettség szerint, elemezve a megkésett magyar elvándorlás okait és sajátosságait, munkapiaci összefüggéseit nemzetközi összehasonlításban is. Cserti Csapó Tibor tanulmánya a roma, cigány népesség társadalmi-gazdasági helyzetének alakulását vizsgálja az Európai Unióhoz való csatlakozás óta – de azon túlnyúló időtávon is. Az írás a támogató mechanizmusokról nyújt áttekintő képet, s arra keresi a választ, mit mutatnak a statisztikai adatok, mennyire adnak pontos és objektív képet a roma népesség helyzetéről, annak változásáról. Megállapítja, hogy a statisztikák, de a mindennapi benyomások is azt sugallják, markáns változás nem következett be az esélyek különbözőségében. A jogszabályi környezet megváltoztatása, a támogató programok, az uniós források bevonása nem hozott átütő eredményt.

A tanulmányok második csoportja Hrubos Ildikónak az európai felsőoktatási térség kialakulásáról és formálódásáról szóló írásával kezdődik, ami bemutatja a térség felsőoktatásának átalakulását, ennek eredményeit és vitatott kérdéseit. Györgyi Zoltán tanulmánya a hazai szakképzésnek az uniós csatlakozás nyomán történő formálódását elemzi megállapítva, hogy e formálódásnak alig van köze az integrálódásunkhoz. Lannert Judit munkája a közoktatás aspektusából vizsgálódik, konstatálva azt, hogy a csatlakozás nyomán a közoktatás fejlesztésére befolyó uniós források felhasználásának hatékonysága rendkívül rossz, amelyben a sokszor hangoztatott implementációs okokon kívül vagy talán helyett is az átfogó elképzelések és nem utolsósorban az elszámoltatás hiánya játszik meghatározó szerepet. A számot Horváth Zsuzsanna írása zárja, amely azt elemzi, hogy a NAT-okban hogyan jelennek meg az európai értékek, és mennyiben játszott szerepet a NAT-ok formálódásában az európai csatlakozás. Megállapítja, hogy a NAT-ok lényegében nem érték / nem érik el céljukat, aminek az az oka, hogy lényegében csupán egy szűk szakértői és hivatalnok kör által átlátható, mások számára szinte áttekinthetetlen bürokratikus anyaggá váltak.

A kötet tanúságának megállapítása az olvasóra vár.

A szerkesztő vélekedése nem igazán pozitív: úgy tűnik, Magyarország messze a lehetőségek adta határok alatt tudja kihasználni azt a történelmi lehetőséget, amit az Európai Unióhoz történő csatlakozás kínált.

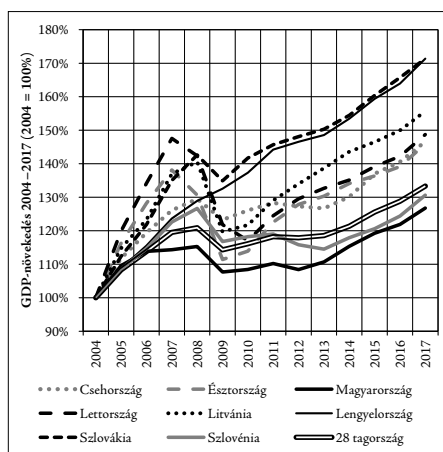
Bevezetés

Jelen tanulmány a hazai, elsősorban humán erőforrás fejlődést vizsgálja a csatlakozás óta eltelt időben, azt igyekszik feltárni, hogy Magyarország mennyire tudja kihasználni a csatlakozás előnyeit, hol tart a felzárkózási versenyben. Az írás a gazdasági fejlődés és fejlettség mutatói mellett elemzi az EU 2020 stratégiának a humán erőforrások fejlettségére vonatkozó indikátorait (foglalkoztatás, oktatás, iskolázottság, szegénység, társadalmi kirekesztés) összehasonlítva a magyar adatok 2004 óta tartó alakulását a mai 28

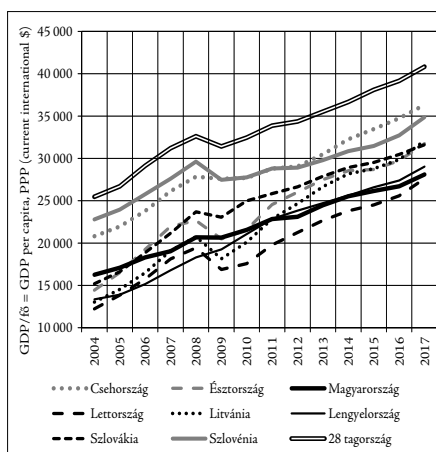
tagországgal, valamint ezen belül a Magyarországgal együtt csatlakozó poszt-szocialista országokéval. De az említett jellemzőkön kívül kitekint néhány további mutató változásait is elemezve (a népesség alakulását, a születéskor várható élettartamot, a Human Development Indexet, a szabadságindexet, illetve a Világbanknak a kormányzat minőségével kapcsolatos indikátorait, továbbá a boldogságindexeket is).

A gazdasági fejlődés és fejlettség

Először érdemes azt megvizsgálni, hogy a 2004 óta eltelt időszakban hogyan alakult az Európai Unió országainak, köztük a 2004-ben csatlakozó poszt-szocialista országoknak a gazdasági növekedése és a gazdasági fejlettsége. A gazdasági növekedést (1. ábra) az éves GDP-növekedések alapján számítottuk ki. Az adatokból jól látszik a 2008–2009-es gazdasági válság hatása, amit a vizsgált országok és országcsoportok mindegyike jelentősen megszenvedett (talán Lengyelország kivétel a bemutatott országok között). Más oldalról szembevetű Magyarország meglehetősen szerény növekedése 2004 óta. A 28 tagország közül legmagasabb éves átlagos növekedési üteme Írországnak (4,87%), Szlovákiának (3,99%) és Lengyelországnak (3,93%) volt. A magyar éves átlagos növekedési ütem (1,75%) a középmezőny alatt van, valamivel elmaradva a 28 ország átlagától (2,11%).

1. ábra: A gazdasági fejlődés a 2004-ben csatlakozott 8 poszt-szocialista tagországban, valamint az EU-28 tagország átlaga 2004 óta. *Forrás:* A Világbank-adatbázis (GDP growth annual %) alapján saját számítás és szerkesztés

2. ábra: A gazdasági fejlettség alakulása (GDP/fő) a 2004-ben csatlakozott 8 poszt-szocialista tagországban, valamint az EU-28 átlaga 2004 óta. *Forrás:* A Világbank-adatbázis alapján (GDP per capita, PPP current international \$) saját számítás és szerkesztés

Az egy főre jutó GDP-ben vizsgált gazdasági fejlettségünk (2. ábra) a Világbank (PPP current international \$) adatai alapján 2004 és 2017 között 73%-kal növekedett, ami a 28 tagország átlagánál (60%) valamivel jobb. Miközben 2004-ben a 28 ország átlagának 64%-át tette ki a magyar egy főre jutó GDP, aközben 2017-ben már 69%-át, tehát ha szerényen is, sikerült valamennyire felzárkóznunk. Ezzel együtt azonban a GDP/fő alapján képzett rangsorban visszacsúsztunk. Miközben 2004-ben 21. helyen álltunk a mai 28

tagország között, 2017-re a 23. helyre estünk vissza, s a 2004-ben mögöttünk álló Szlovákia, Észtország, Lengyelország elébünk került (s a 2004-ben előttünk álló Horvátország csúszott mögénk).

Az ábrából elég egyértelműen kitűnik, hogy a 2004-ben csatlakozott 8 posztoszocialista ország közül ma már csak Lettországot előzzük meg az egy főre vetített GDP tekintetében, miközben 2004-ben a két élenjáró országon (Szlovénia és Csehország) kívül valamennyit megelőztük. Úgy tűnik tehát, hogy a 2004 óta eltelt időszak gazdasági előnyeit a velünk együtt csatlakozó országok majd mindegyike jobban ki tudta használni.

Érdekes a társadalmi előrehaladás indexe (SPI = Social Progress Index) alapján is megvizsgálni hazánk fejlődését – amit sokan alkalmasabbnak tartanak a gazdasági, társadalmi előrelépés megítélésére, mint a GDP-t.

Ez az index a társadalmi fejlődést úgy határozza meg, mint a társadalom azon képességét, hogy megfeleljen polgárai alapvető emberi szükségleteinek, megteremtse azokat az építőelemeket, amelyek lehetővé teszik a polgárok és a közösségek életminőségének javítását és fenntartását, és megteremtik a feltételeket minden egyén számára, hogy teljes potenciálját elérje. 51 társadalmi és környezeti mutatót mérnek,³ mérhető eredményekre összpontosítva.⁴ Az indexet 2014 óta határozzák meg az országok szélesebb körére.

1. táblázat: A társadalmi előrehaladás indexének (SPI) alakulása a 2004-ben csatlakozott posztoszocialista országokban

	A társadalmi előrehaladás indexe (SPI)					Az SPI szerinti rangsorban elfoglalt helyezés				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Csehország	80,41	80,59	82,8	84,22	84,66	23	22	22	22	26
Észtország	81,28	80,49	82,62	82,96	83,49	19	23	23	23	27
Magyarország	73,87	74,8	76,88	77,32	80,11	32	32	35	37	36
Lettország	73,91	74,12	76,19	78,61	79,25	31	33	36	34	39
Litvánia	73,76	74,00		78,09	81,86	33	35		35	31
Lengyelország	77,44	77,98	79,76	79,65	81,21	27	27	30	32	32
Szlovákia	78,93	78,45	78,96	80,22	80,34	24	25	31	30	35
Szlovénia	81,65	81,62	84,27	84,32	85,5	18	19	20	21	22

Forrás: Porter–Stern 2014; Porter–Stern–Green 2015, 2016, 2017, illetve Social Progress Index 2018 <https://www.socialprogress.org/>

³ Ezeket a mutatókat a társadalmi fejlődés három széles dimenziója között osztják szét, amelyek neve: 1) az alapvető emberi szükségletek, 2) a jólét alapjai és 3) a lehetőségek. Az egyes dimenziókon belül négy összetevő van, amelyek tovább osztják a mutatókat tematikus kategóriákba. Részletes leírást lásd: <https://www.socialprogress.org/assets/downloads/resources/2018/2018-Social-Progress-Index-Methodology.pdf> [Letöltve: 2019. 04. 26.]

⁴ Lásd: <https://www.socialprogress.org/> [Letöltve: 2019. 04. 26.]

Az első öt helyezett között minden évben ott volt Svájc és a skandináv országokból legalább két ország.⁵

Az adatokat elemezve (1. táblázat) egyértelműen látszik, hogy Magyarország a vele együtt csatlakozó poszt szocialista országok közül egyedül Lettországot tudta megelőzni 2014 és 2018 között, és rangsorbeli helyezése a vizsgált több mint száz ország között fokozatosan romlik. (2014-ben a 32. volt, 2018-ban a 36.) Azt állapíthatjuk meg, hogy elmegy mellettünk a világ.

A humán erőforrások fejlettsége

A magyar humán erőforrások fejlődését és fejlettségét először az Európa 2020 stratégia emberi erőforrásokkal kapcsolatos célkitűzéseinek fő indikátorai⁶ alapján vizsgáljuk meg. Ezek:

- A foglalkoztatás. Az Európai Unió célkitűzése 2020-ra, hogy a 20–64 éves korosztály 75%-ának legyen munkája. Elemzésünkben megvizsgáljuk, hogy a 2004–2017 közötti időszakban hogyan alakult a foglalkoztatási ráta a 2004-ben csatlakozott poszt szocialista országokban.
- Az oktatás, iskolázottság. Az Európa 2020 stratégia célkitűzése, hogy a korai iskolaelhagyók aránya csökkenjen 10% alá, továbbá a 30 és 34 év közötti uniós polgárok legalább 40%-a rendelkezzen felsőfokú végzettséggel. E két indikátoron kívül az egy főre jutó befejezett iskolaévek számának alakulását is megnézzük.
- A szegénység és a társadalmi kirekesztés tekintetében a stratégia azt a célt tűzi ki, hogy legalább 20 millióval csökkenjen azok száma, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent. Ebben a tanulmányban mi a szegénység vagy a társadalmi kirekesztés veszélyének kitett, 16 évesnél fiatalabb lakosok arányának alakulását vizsgáljuk meg az Európai Unió 28 tagországának átlagában, illetve a 2004-ben csatlakozott poszt szocialista országokban, 2004 és 2017 között.

Foglalkoztatás

A foglalkoztatást tekintve Magyarország látszólag viszonylag impozáns pozitív fejlődést mutat 2004 óta (2. táblázat). A foglalkoztatási rátát vizsgálva a 2004. évi 22. helyről 2017-re 14. helyre kerültünk a 28 tagország között. Itt csak jelezni tudjuk annak a diskurzusnak a tanulságait, amely megkérdőjelezi e fejlődésben meghatározó szerepet játszó közmunka programok munkagazdasági, szociológiai, illetve politikai megítélésének pozitív voltát.⁷ Más oldalról a 2. táblázaton az is látható, hogy a hazai fejlődés ellenére, a 2004-

⁵ A első ötben a következő országok voltak: 2014-ben Új-Zéland, Svájc, Izland, Hollandia és Norvégia; 2015-ben Norvégia, Svédország, Svájc, Izland és Új-Zéland; 2016-ban Finnország, Kanada, Dánia, Ausztrália és Svájc; 2017-ben Dánia, Finnország, Izland, Norvégia, Svájc; 2018-ban Norvégia, Izland, Svájc, Dánia és Finnország.

⁶ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_hu [Letöltve: 2018. 12. 10.]

⁷ Lásd erről Scharle et al. 2011, 2016, ill.: <http://kozfooglalkoztataskormany.hu/kutatasok-jelentesek> [Letöltve: 2018. 12. 10.]

ben velünk együtt csatlakozó posztszocialista országok közül a korábban is mögöttünk álló Lengyelország mellett csak Szlovákiát, és Szlovéniát sikerült megelőznünk. Ráadásul a hazai adatok összehasonlíthatóságát sok tekintetben eltorzítja a közmunka mellett a szintén jelentős, a hazai foglalkoztatási adatoknál figyelembe vett külföldi munkavállalás (bár ez több más posztszocialista országoknál is hasonló hatású).

2. táblázat: Foglalkoztatási ráta alakulása a 2004-ben csatlakozott 8 posztszocialista országban és a 28 tagország átlaga

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Csehország	70,7	72,0	70,9	70,9	72,5	74,8	78,5
Észtország	72,0	76,9	70,0	70,6	73,3	76,5	78,7
Lettország	69,1	75,2	66,6	66,3	69,7	72,5	74,8
Litvánia	70,7	72,7	67,0	66,9	69,9	73,3	76,0
Magyarország	62,2	62,3	60,1	60,4	63,0	68,9	73,3
Lengyelország	58,3	62,7	64,9	64,5	64,9	67,8	70,9
Szlovénia	71,1	72,4	71,9	68,4	67,2	69,1	73,4
Szlovákia	64,5	67,2	66,4	65,0	65,0	67,7	71,1
28 tagország	68,5	70,7	69,1	68,1	68,0	70,0	72,5

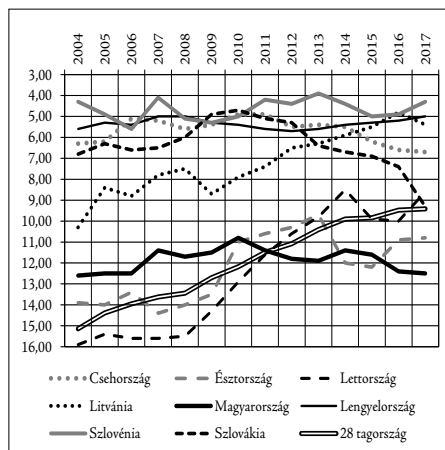
Forrás: Eurostat adatai (Employment rate, age group 20–64) alapján saját számítás

Oktatás, iskolázottság

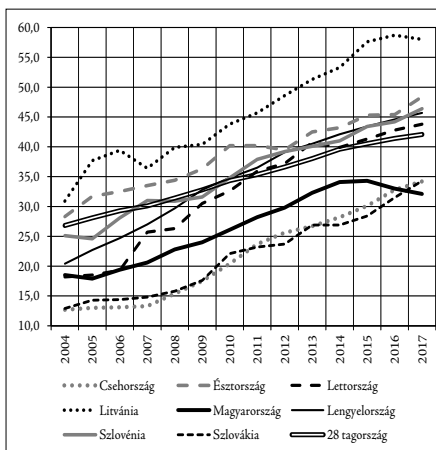
A korai iskolaelhagyók arányát tekintve 2017-ben Magyarország 28 ország között a 22. volt, a 28 ország átlagánál közel 80%-kal magasabb értékkel (3. ábra). Az időbeli trendet tekintve a mögöttünk lévő országok (Portugália, Bulgária, Olaszország, Málta, Románia és Spanyolország) mindegyikére az jellemző, hogy csökkent a lemorzsolódók aránya, nálunk viszont stagnált, sőt 2010 óta növekedett. A 2004-ben csatlakozott posztszocialista országok között ma már Magyarország adatai a legrosszabbak.

Hasonlóan kedvezőtlen a helyzetünk a fiatal (30–34 éves) korosztályok diplomás arányát tekintve is (4. ábra). 2004-ben a 28 ország között a 20. helyen álltunk, ami 2017-re a 25. helyre esett (csak három ország áll mögöttünk: Horvátország, Olaszország és Románia).

A két ábrán szembevető a 2010-es kormányváltás nyomán életbe lépő, s máig regnáló új oktatáspolitikai hatása, amelynek az itt látható tendenciákra leginkább ható intézkedései az iskolakötelezettség 16 évre történő leszállítása, a felsőoktatásba történő bekerülés megszigorítása, a felsőoktatásban tanuló tandíjas hallgatók költségtérítésének önköltségi szintre emelése. Ezek nyomán jól látszik az iskolaelhagyás 2011-es megugrása és a fiatal diplomások arányának 2014-ben bekövetkezett visszaesése. Ez utóbbi hatására ma nálunk a legalacsonyabb a 2004-ben csatlakozó posztszocialista országok között a fiatal diplomások korosztályi hányada. Ugyanez a helyzet (az itt most nem ábrázolt) teljes munkaképes (25–64 éves) népesség diplomás aránya esetében is. Magyarország tehát a diplomás végzettek tekintetében az Európai Unióban végérvényesen leszakadni látszik, messze elmaradva az Unió stratégiai célkitűzéseitől.

3. ábra: Korai iskolaelhagyók aránya a 2004-ben csatlakozott 8 poszt-szocialista országban és a 28 tagország átlaga. *Forrás:* Eurostat adatai (Early leavers from education - % of the population aged 18–24 with at most lower secondary education and not in further education or training) alapján saját számítás és szerkesztés

4. ábra: A felsőfokú végzettségük aránya a 25–34 éves népességben a 2004-ben csatlakozott 8 poszt-szocialista országban és a 28 tagország átlaga. *Forrás:* Eurostat adatai (Tertiary educational attainment age group 30–34) alapján saját számítás és szerkesztés

3. táblázat: Az egy főre jutó iskolaévek száma a 25 éves és idősebb népesség esetében

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
28 tagország átlaga	11,2	10,9	11,0	11,3	11,4	11,7	11,6	11,7	11,8	12,1	11,9	12,0	12,0
Csehország			12,1	12,2	12,2	12,3	12,4	12,5	12,4	12,6	12,8	12,7	12,7
Észtország				13,4	13,4	13,5	13,5	13,6	13,6	13,7	13,6	13,6	13,7
Magyarország		10,7	11,2	11,6	11,9	12,1	12,2	11,7	11,8	12,0	11,8	11,9	11,9
Lettország	12,1	12,2	12,3	12,2	12,3	12,5	12,6	12,6	12,7	12,9	12,8	13,2	
Litvánia		11,8	12,0	12,1	12,2	11,5	11,6	11,8	11,7	11,9	13,0	13,1	13,2
Lengyelország				11,9	12,1	12,2	12,3	11,8	12,1	11,3	11,8	12,3	
Szlovákia								12,3	12,2	12,3	12,5	13,6	13,6
Szlovénia	12,0	11,7	11,9	11,8	11,9	12,1	12,1	12,2	11,7	11,7	11,9	12,0	12,3

Forrás: UNESCO-adatbázis (Mean years of schooling [ISCED 1 or higher], population 25+ years, both sexes) adatai alapján saját számítás

A fenti tendenciák az egy főre jutó iskolaévek számában is tetten érhetők (3. táblázat). Miközben Magyarország 2010-ben a középmezőnyben helyezkedett el, 13. volt a jelenlegi 28 tagország között, 2016-ban már csak a 16. A 2004-ben csatlakozott posztoszocialista országok között ma már Magyarországon a legalacsonyabb (a 25 éves és idősebb népességben) egy főre vetített befejezett iskolaévek száma.

A felnőttképzésben történő részvétel (Adult participation in learning – % of population aged 25 to 64) tekintetében valamivel jobb a helyzet. E mutató esetében 2014 óta a 2004-ben csatlakozott nyolc posztoszocialista ország közül hármat (Szlovákiát, Lengyelországot és Litvániát) megelőztünk. Az óvodáztatásban (Participation in early childhood education – % of the age group between 4-years-old and the starting age of compulsory education) pedig megtartottuk viszonylag előkelő helyezésünket, a részvételben a 28 tagország átlagát és a nyolc posztoszocialista ország átlagát is meghaladva. (Bár a 2004-es 8. helyről 2016-ra a 12. helyre csúsztunk vissza, mert a részvételi arány 94 és 96% között ingadozva stagnál, miközben majd' minden tagországban növekedett.)

Tehát az oktatási részvételt és az iskolázottságot vizsgálva a 15 év uniós tagság az óvodai és a felnőttképzési részvétel területén hozott nagyon szerény előrelépést, ugyanakkor a meghatározó – a jövő társadalmi, gazdasági fejlődése szempontjából alapvető – területeken, a korai iskolaelhagyók és a fiatal diplomások arányában és ezzel is összefüggésben a lakosság átlagos iskolázottságát tekintve is rendkívül kedvezőtlen tendenciákat látunk. A magyar oktatáspolitikai nem tudta kihasználni az európai uniós tagság előnyeit, nem tudta, sőt esetenként nem is akarta az uniós oktatáspolitikai célkitűzéseket érvényesíteni. De ez nem is igazán meglepő, ha rápillantunk az oktatási kiadásoknak a GDP-hez viszonyított alakulására (4. táblázat). A 2004-ben csatlakozott posztoszocialista országok közül ma már csak Litvánia költ kevesebbet az oktatásra, mint mi.

4. táblázat: A oktatás állami kiadásai a GDP-hez viszonyítva (%) a 2004-ben csatlakozott posztoszocialista országokban és az EU28 átlaga

	2005	2007	2009	2011	2013	2015
Csehország	3,89	3,87	4,17	4,27	4,09	5,79
Észtország	4,84	4,66	5,95	5,02	4,84	5,22
Magyarország	5,33	5,15	4,96	4,60	4,20	4,58
Lettország		4,66	5,57	4,94	6,99	5,34
Litvánia	4,87	4,59	5,58	5,12	4,61	4,22
Lengyelország	5,43	4,87	4,99	4,82	4,94	4,81
Szlovákia	3,77	3,53	4,01	3,96	4,09	4,65
Szlovénia	5,58	5,11	5,57	5,57	5,44	4,91
28 tagország	5,05	4,91	5,43	5,28	5,49	5,13

Forrás: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=120#> (Government expenditure on education as a percentage of GDP, %)

A 5. táblázat tanúsága szerint a közoktatási kiadások a csatlakozásunk óta 2013-ig folyamatosan csökkentek, majd ezt követően valamennyit ismét növekedtek. Ez

5. táblázat: A hazai oktatási kiadások a GDP-hez viszonyítva (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Óvoda	0,77	0,78	0,76	0,70	0,69	0,71	0,72	0,65	0,65	0,68	0,74	0,77	0,74
Közoktatás	3,00	3,00	2,89	2,75	2,64	2,59	2,55	2,30	2,16	1,94	2,08	2,24	2,37
Felsőoktatás	1,12	1,07	1,04	1,04	1,04	0,96	0,98	0,99	0,87	0,85	0,85	0,81	0,87

Forrás: KSH adatai alapján saját számítás

az utóbbi években tapasztalható növekedés elsősorban a szakképzés támogatásának megemelkedésével magyarázható. (Lásd részletesebben: *Polónyi 2017.*)

A felsőoktatás állami támogatása pedig lényegében a csatlakozás óta a mai napig folyamatosan csökken.

Szegénység és a társadalmi kirekesztés

A KSH közelmúltbeli tájékoztatója szerint „kevesebben élnek súlyos anyagi nélkülözésben és jövedelmi szegénységben”.⁸ Ugyanakkor, ha megnézzük a 16 évnél fiatalabbak között a szegénység vagy a társadalmi kirekesztés veszélyének kitettek arányát, akkor igen kedvezőtlen magyar helyzettel szembesülünk (6. táblázat). A 28 tagország között 2017-ben Magyarország a 25., csak Görögország, Románia és Bulgária áll mögöttünk. Tehát a gyermekszegénység – amellyel azonosíthatjuk ezt az indikátort – Magyarországon az egyik legnagyobb az Európai Unióban.

A 2004-ben csatlakozott poszt szocialista országok mindegyikében kedvezőbb volt a helyzet 2017-ben, mint nálunk.

6. táblázat: A szegénység vagy a társadalmi kirekesztés veszélyének kitett 16 évesnél fiatalabbak a 2004-ben csatlakozott 8 poszt szocialista országban és a 28 tagország átlaga

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Csehország	25,4	21,1	16,7	19,1	15,8	18,4	14,3
Észtország	28,3	19,3	24,1	24,7	22,0	21,8	18,5
Lettország	45,1	32,1	37,8	43,7	37,0	30,3	23,0
Litvánia	41,7	29,2	30,8	33,7	34,8	31,5	31,2
Magyarország	37,9	33,8	36,9	40,1	43,6	35,5	31,5
Lengyelország	47,4	36,4	30,4	29,1	29,1	25,6	16,8
Szlovénia	15,0	14,6	15,1	17,3	17,4	16,3	15,2
Szlovákia	34,6	24,9	23,3	25,8	24,9	25,5	22,2
28 tagország	26,3	25,7	26,1	27,7	28,2	26,5	23,8

Forrás: Eurostat adatai (People at risk of poverty or social exclusion by age and sex [%] – Less than 16 years) alapján saját számítás

⁸ <https://www.portfolio.hu/gazdasag/csokkent-a-szegenyseg-magyarorszagon-de-egyre-jobban-szetszakad-a-tarsadalom.306215.html> [Letöltve: 2018. 12. 12.]

Az Európai Unió 2020 stratégiájában szereplő humán jellegű kulcsindikátorokat tekintve tehát Magyarország, a foglalkoztatást kivéve, a 28 tagország között az utolsó negyedben, a 2004-ben csatlakozott poszt szocialista országok között pedig majd' mind-egyikben az utolsó helyen áll (7. táblázat).

7. táblázat: Magyarország helyezése 28 tagország között az Európai Unió 2020 stratégiájában szereplő humán jellegű kulcsindikátorokat tekintve

Indikátor	28 ország között elfoglalt helyünk 2007-ben	A 2004-ben csatlakozott 8 poszt szocialista ország között a helyezésünk 2017-ben
Foglalkoztatás	14.	6.
Korai iskolaelhagyók	22.	8.
Fiatál diplomás arány	20.	8.
Gyermekszegénység	25.	8.

Azzal zárhatjuk az elemzésnek ezt a részét, hogy úgy tűnik, a 2004 óta eltelt időszak gazdasági előnyeit a velünk együtt csatlakozó országok majd mindegyike jobban ki tudta használni a humán kulcsindikátorokban történő előrelépés tekintetében. Az is nyilvánvaló, hogy a magyar politika egyes indikátorok esetében – mint a korai iskolaelhagyók, illetve a gyermekszegénység – nem tudta, más indikátoroknál – mint a fiatal diplomás arány – nem akarta az uniós célkitűzéseket érvényesíteni.

Néhány további mutató

Az EU 2020 stratégia indikátorai után megvizsgálunk néhány további mutatót, amelyek a humán erőforrás helyzetet, továbbá a demokrácia állapotát, illetve a kormányzás minőségét jellemzik.

A népesség

A csatlakozás óta eltelt időszak demográfiai jellemzői közül a népesség létszámának alakulását tekintve Magyarország mind az EU 28, mind a 2004-ben csatlakozott poszt szocialista országok átlagánál nagyobb mértékű csökkenést mutat (8. táblázat). A 8 poszt szocialista ország között csak a balti államokban kedvezőtlenebb a helyzet a 15 év alatt bekövetkezett népességszám-csökkenésben.

8. táblázat: A népesség számának (%) alakulása 2004-hez viszonyítva az EU tagországaiban

	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
EU28 átlag	100,0	100,8	101,6	102,2	102,3	102,9	103,6	104,1
Csehország	100,0	100,3	101,5	102,6	103,0	103,1	103,5	104,1
Észtország	100,0	98,9	98,0	97,6	97,0	96,3	96,3	96,6
Lettország	100,0	97,9	96,3	93,1	89,8	87,9	86,5	85,0
Litvánia	100,0	96,8	94,5	92,4	88,4	86,6	85,0	82,6
Magyarország	100,0	99,6	99,3	99,0	98,2	97,6	97,2	96,7

8. táblázat: (folyt.)

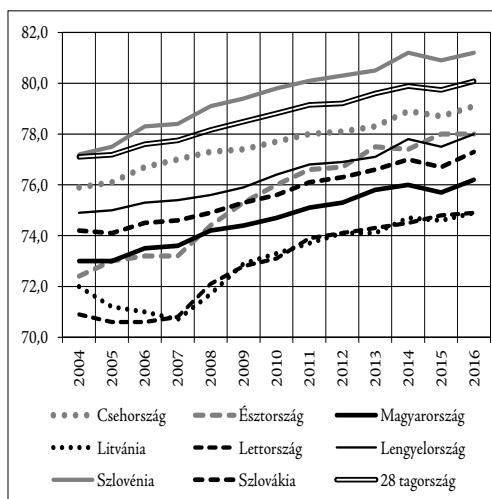
	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
Lengyelország	100,0	99,9	99,8	99,6	99,7	99,5	99,4	99,4
Szlovénia	100,0	100,3	100,7	102,5	103,0	103,2	103,4	103,5
Szlovákia	100,0	100,0	100,1	100,3	100,6	100,8	101,0	101,3

Forrás: Eurostat adatai alapján saját számítás

Az eddigi erőfeszítések ellenére nem sikerült a 15 év alatt elmozdulni a „demográfiai tél” állapotából,⁹ – s az sem igazán valószínű, hogy a most meghirdetett program érzékelhető elmozdulást hozna.

Születéskor várható élettartam

Jóllehet, a születéskor várható élettartam növekedése 2004 és 2016 között a hetedik legnagyobb volt a 28 tagország között, ugyanakkor 2016-ban mind az EU28 tagország átlagától, mind a 2004-ben csatlakozott posztoszocialista országok átlagától elmarad, és ez utóbbi országok között csak Litvánia és Lettország áll mögöttünk (5. ábra).

5. ábra: A születéskor várható élettartam a 2004-ben csatlakozott 8 posztoszocialista országban és a 28 tagország átlaga. Forrás: Eurostat adatai (Life expectancy by less than 1 year) alapján saját számítás és szerkesztés

A magyar helyzet azt mutatja, hogy a várható élettartamot leginkább befolyásoló tényezők közül – az életmód, a környezetszennyezés és a preventív egészségügy – egyikben sem sikerült olyan mértékű előrelépést elérni, amely a felzárkózásunk ütemét meggyorsította volna.

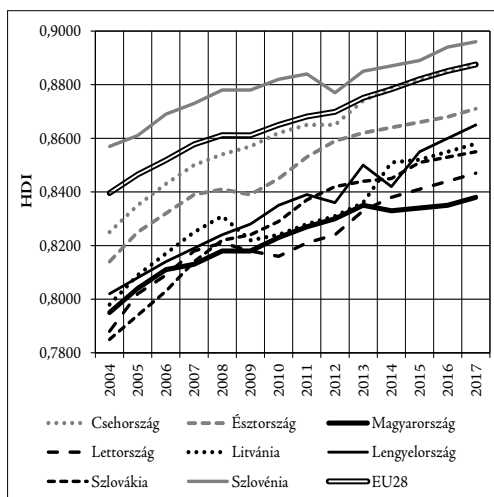
⁹ Lásd erről: Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye 2011.

A Human Development Index

Az emberi erőforrás fejlettséget mérő átfogó mutatók közül a leginkább használt Human Development Index (HDI) alakulásának vizsgálata is igen tanulságos.

A HDI¹⁰ „értékét tekintve 0 és 1 között mozgó index három mutató egyszerű átlagolásával áll elő: a »hosszú és egészséges élet« célkitűzés a születéskor várható élettartamban kerül számszerűsítésre, az »iskolázottságot« olyan arányok képviselik, mint az írástudó felnőtt lakosság, valamint a különböző szintű iskolatípusokba történő beiskolázottak részesedése a népességből, végül az »életszínvonalat« a vásárlóerő-paritáson számított egy főre jutó bruttó hazai termék reprezentálja”¹¹ (*Statisztikai Tükör*, 2008/85: 1).

A magyar HDI mutatót vizsgálva, annak növekedése elmarad mind az EU28 ország, mind a 2004-ben csatlakozott nyolc posztoszocialista ország átlagától s növekedésétől (6. ábra). Különösen szembevetendő a 2013-ban bekövetkezett törés a magyar HDI növekedésében, amelynek nyomán az utolsók lettünk a nyolc posztoszocialista ország között.

6. ábra: A Human Development Index értéke a 2004-ben csatlakozott 8 posztoszocialista országban, valamint 28 tagország átlaga. Forrás: Az United Nations Development Program adatai (<http://hdr.undp.org/en/data>) alapján saját számítás és szerkesztés

A 2013-ban bekövetkezett törés az iskolázottság elemzése során már látott tendenciák, azaz a 2010-es kormányváltást követő 2011. évi új oktatási törvények és oktatáspolitikai következménye: elsősorban az iskolakötelesekor leszállítással a korai iskolaelhagyók arányának növekedése, a felsőfokú iskolázottsággal rendelkező fiatalok arányának az EU-átlagtól elmaradó aránynövekedése.

2017-ben a HDI tekintetében Bulgária és Románia áll csak mögöttünk a 28 tagország között. (2004 és 2017 között az ENSZ által közreadott 2017. évi HDI-adatokat tekint-

¹⁰ A mutató mérési és számbavételi módszereiről, illetve azok változásáról lásd *Husz 2002*.

¹¹ Részletesebb meghatározását lásd: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> [Letöltve: 2018. 12. 30.]

ve a 189 ország között a 45. helyen álltunk, miközben 2004-ben a 40.-ek voltunk.) Az emberi erőforrásaink fejlettségét tekintve is igaz, hogy lassan elmegy mellettünk a fejlett világ.

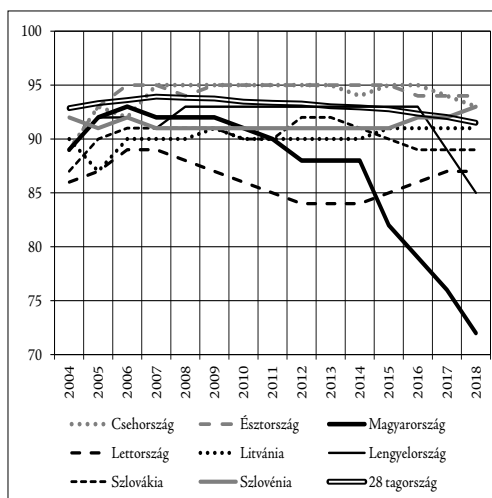
A szabadság

A Freedom House az '50-es évek óta készít az országok lakosainak szabadságáról jelentést, amelyet felméréssé továbbfejlesztve, 1978-tól jelentet meg könyvformájában. A felmérés lényege, hogy több (az évek során növekvő számú) indikátor pontozása alapján alakul ki egy-egy ország szabadságindexe. (2004-ben 18 mutató, 2018-ban 25 mutató pontozása alapján került értékelésre egy-egy ország.)¹²

Az EU-csatlakozás első évében Magyarország a Freedom House értékelése alapján a 28 tagország között a 21. volt, 2018-ban pedig az utolsó. A nyolc, 2004-ben csatlakozott poszt-szocialista ország között 2004-ben a 3–6. helyen állt, 2018-ban pedig az utolsó helyen.

A 7. ábra mutatja, hogy a 2009 után bekövetkezett mérsékelt csökkenést, 2012 és 2014 között stagnálás, majd 2014 után radikális romlás követi, s így alakul ki mára az utolsó helyünk az EU-tagországok között.

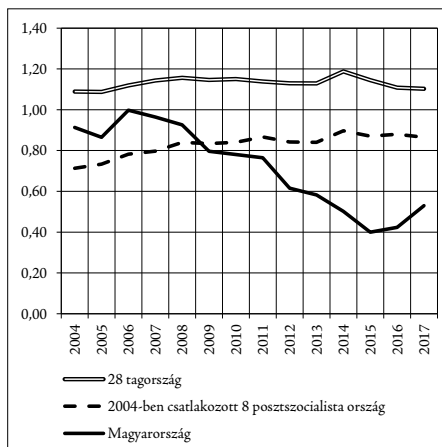
A Freedom House értékelését sok kritika érte a kormányzati oldalról, illetve az ahhoz közel álló elemző központból (ez utóbbiból sajnos szerzői név nélkül) (*N.n. é. n.; N.n. 2016; Orbán–Patkó 2018*). Miután ezek a kritikák a World Bank értékeléseit nem kifogásolták, ezért itt néhány olyan indikátor alakulását is bemutatjuk, amely ugyan nem közvetlenül a szabadságról mond véleményt, de azzal valamilyen összefüggés-

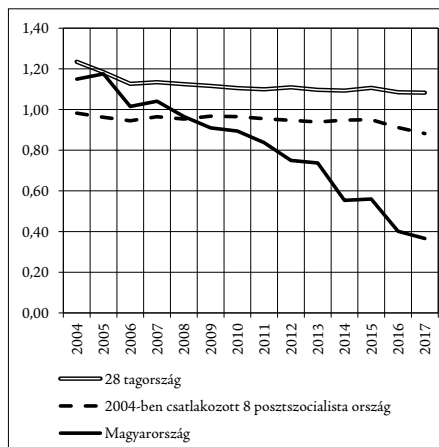
7. ábra: A FIW (Freedom in the World) aggregat mutató értéke a 2004-ben csatlakozott 8 poszt-szocialista országban és a 28 tagország átlaga. *Forrás:* A Freedom House adatai (<https://freedomhouse.org/sites/default/files/All%20Data%20FIW%202013-2018.xlsx>) alapján saját számítás és szerkesztés

¹² Az egyes évekre vonatkozó módszertant lásd az éves jelentéseknél: <https://freedomhouse.org/reports> [Letöltve: 2018. 12. 10.]

ben áll: nevezetesen a jogállamiság (Rule of Law),¹³ valamint a vélemény-nyilvánítás és elszámoltathatóság (Voice and accountability)¹⁴ mutatóit.

8. ábra: A jogállamiság indikátorának alakulása

9. ábra: A vélemény-nyilvánítás és elszámoltathatóság indikátorának alakulása

Forrás: A Világbank-adatbázis (<https://data.worldbank.org/indicator>) adatai alapján saját számítás és szerkesztés

A magyar jogállamiság indikátora (8. ábra) 2004-ben a mai 28 tagország között a 13. helyen állt, a 2004-ben csatlakozott posztoszocialista országok között pedig a 3. volt, ezzel szemben 2017-ben az összes uniós ország között a 22., a nyolc posztoszocialista ország között a 7. helyen találjuk.

A véleménynyilvánítás és elszámoltathatóság indikátorát tekintve (9. ábra) 2004-ben a mai 28 tagország között a 17. helyen álltunk, a 2004-ben csatlakozott posztoszocialista országok között pedig az elsők, ezzel szemben 2017-ben az összes uniós ország között az utolsók voltunk.

De ugyanebben a világbanki indikátorcsomagban elemzett korrupciós index (Control of Corruption) esetében is azt látjuk, hogy a 2004-es 18. helyről 28 tagország között a 25. helyre csúsztunk le.

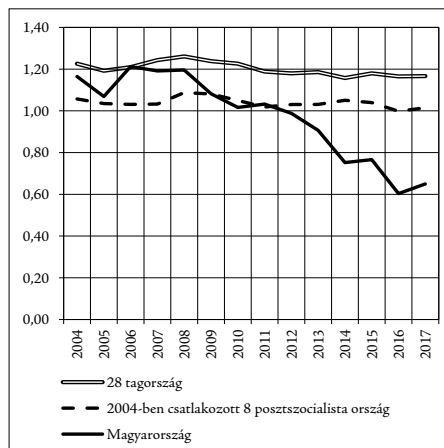
A Világbank adatai alapján úgy tűnik – hasonlóan a Freedom House adataihoz –, hogy Magyarországon súlyosan romlottak a demokrácia mutatószámai, miközben a velünk együtt csatlakozó posztoszocialista országok zömében megőrizték a 2000-es évek elejének szintjét. Ez nyilvánvalóan nem az EU-csatlakozás miatt, hanem annak ellenére alakult így. Az egymást követő magyar kormányok – különösen a 2010-es éveket követő kormányok – az indikátorok tanúsága szerint elfordulni látszanak a demokratikus értékektől.

De a Világbank indikátorai arra is választ adhatnak, hogy miért nem sikerült kihasználni az EU-csatlakozás nyomán adódó páratlan történelmi lehetőséget. Ha megnézzük

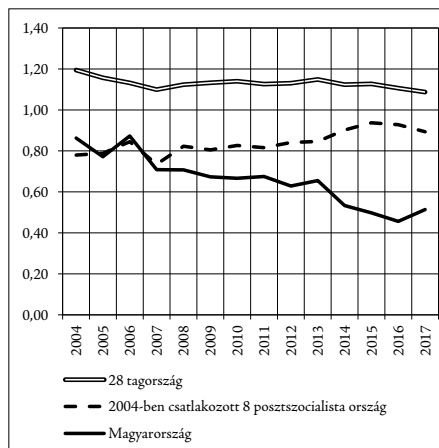
¹³ Definícióját lásd: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/rl.pdf> [Letöltve: 2018. 12. 10.]

¹⁴ Definícióját lásd: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/va.pdf> [Letöltve: 2018. 12. 10.]

az ország vezetését jellemző két indikátort, akkor egyértelmű a válasz (10. és 11. ábra). A szabályozás minősége (Regulatory Quality) indikátorunk a 16.-ról a 23. helyre romlott 2004-ről 2017-re, s a kormányzat hatékonysága (Government Effectiveness) indikátor pedig a 19. helyről a 24.-re az EU 28 tagországa között.

10. ábra: A szabályozás minősége (Regulatory Quality) indikátor alakulása

11. ábra: A kormányzat hatékonysága (Government Effectiveness) indikátor alakulása

Forrás: A Világbank-adatbázis (<https://data.worldbank.org/indicator>) adatai alapján saját számítás és szerkesztés

Mindkét kormányzást jellemző indikátor folyamatosan romlik, mindkettő a 2004-es érték 60%-ára esett vissza. Talán lehetne szakaszolni – mert a 2010-ig tartó időszak romló tendenciája valamennyivel kisebb, s 2011 után látható radikálisabb süllyedés –, de a tendencia végig egyértelmű. A magyar kormányok teljesítménye az egyik legrosszabb az Unió tagországaik között.

Befejezésül

A leírtak alapján úgy tűnik, Magyarországnak nem sikerült kihasználnia az uniós csatlakozás által kínált történelmi lehetőségeket.

A végeredmény egy boldogtalan ország, legalábbis abban az értelemben, hogy a különböző boldogságmutatók alapján Magyarország a 2004-ben csatlakozott poszt-szocialista országok között a legkedvezőtlenebb mutatókkal rendelkezik, s a 28 tagország együttesét tekintve is az utolsók között van. (Lásd a melléklet ábráit.)

Tülegyszerűsítés lenne azt mondani, hogy ennek oka – a nemzetközi szervezetek minősítő adataiból egyértelműen látszó – kormányzati kudarc, a romló kormányzati teljesítmény, hiszen ezeket a kormányokat, illetve pártjaikat, pártkoalíciójukat sorra megerősítették a választások (nemcsak a mostani konzervatív, de korábban – a nem sokkal jobb teljesítményt mutató – baloldali kormányokat is), ami bizonyos szempontból a sikerességük visszajelzése.

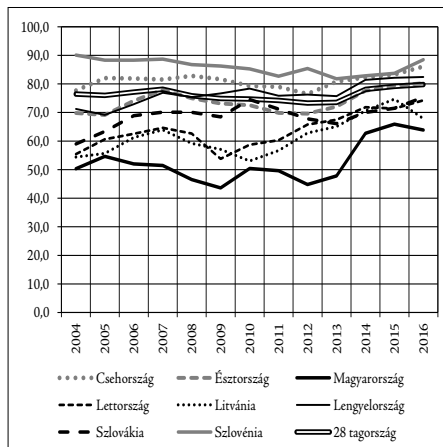

Mélyebb történelmi, társadalmi elemzésre lenne szükség ennek megértéséhez. Nyilvánvalóan szerepet játszik benne a társadalmi, gazdasági, politikai polarizáció, a nem szűnő kirekesztettség, szegregáció. A társadalmi kirekesztettség, a kirekesztett rétegeket sújtó üvegplafon hatás gazdasági fejlődést visszafogó hatása közismert. (Lásd erről Polónyi 2016.) Más oldalról e rétegek kiszolgáltatottságból adódó (és persze az államszocializmus időszakából is örökölt, máig ható) politikai szervilizmusa is egyértelmű. Mindezek mélyebb elemzése azonban meghaladja ennek a tanulmánynak – és ennek a számnak is – a lehetőségeit.

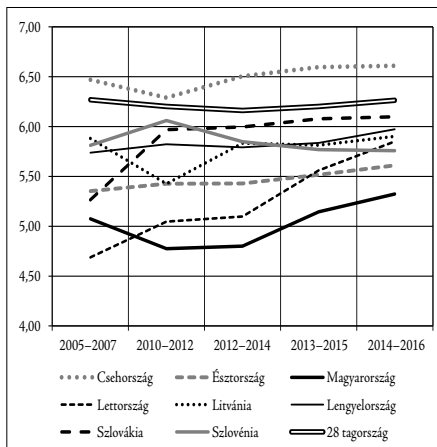
IRODALOM

- Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye (2011) A családpolitika szerepe a demográfiai változás folyamatában: a tagállamok legjobb gyakorlatainak megosztása (feltáró vélemény). *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, C 218/7. 2011.7.23. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:218:0007:0013:HU:PDF> [Letöltve: 2018. 12. 31.]
- Husz I. (2006) Iskolázottság és a gyermekvállalás időzítése. *Demográfia*, Vol. 49. No. 1. pp. 46–67. *Statisztikai Tükör* 2008. Vol. II. No. 8. 5.
- (N. n.) (é. n.) *Nemzetközi indexek módszertani korlátai és kritikája*. Századvég Alapítvány. <https://szazadveg.hu/uploads/media/57e3d8e300c7d/szazadveg-elemzes-a-nemzetkozi-indexeknek-komoly-hianyossagai-es-korlati-tanulmany.pdf> [Letöltve: 2018. 12. 31.]
- (N. n.) (2016) *A nemzetközi indexeknek komoly hiányosságai és korlátai vannak*. <https://szazadveg.hu/hu/kutatasok/az-alapitvany-kutatasai/elemzesek-publikaciok/a-nemzetkozi-indexeknek-komoly-hianyossagai-es-korlati-vannak> [Letöltve: 2018. 12. 31.]
- ORBÁN B. & PALKÓ A. (2018) Mi a baj a Freedom House jelentésével? *Mandiner*. http://mandiner.hu/cikk/20180117_orban_balazs_palko_attila_mi_a_baj_a_freedom_house_jelentesevel [Letöltve: 2018. 12. 31.]
- POLÓNYI I. (2016) *Emberi erőforrásaink 21. százada*. Budapest, Gondolat Kiadói Kör.
- POLÓNYI I. (2017) Finanszírozási libikóka. *Educatio*, Vol. 26. No. 4. pp. 603–624.
- PORTER, M. E. & STERN, S. (2014) *Social Progress Index 2014. Draft*. Social Progress Imperative.
- PORTER, M. E., STERN, S. & GREEN, M. (2015) *Social Progress Index 2015*. Social Progress Imperative.
- PORTER, M. E., STERN, S. & GREEN, M. (2016) *Social Progress Index 2016*. Social Progress Imperative.
- PORTER, M. E., STERN, S. & GREEN, M. (2017) *Social Progress Index 2017*. Social Progress Imperative.
- SCHARLE Á. (2016) Mennyit nőtt a foglalkoztatás 2008 óta Magyarországon? In: KOLOSI T. & TÓTH I. GY. (eds) *Társadalmi Riport 2016*. Budapest, TÁRKI.
- SCHARLE Á., BALÁS G., CSITE A., NÉMETH N., CSERES-GERGELY ZS., KÖLLŐ J. & VÁRADI B. (2011) *A közcélú foglalkoztatás kibővülésének célzottsága, igénybevétele és hatása a tartós munkanélküliségre*. Budapest, Budapest Intézet – Hétfé Elemző Központ. (OFA támogatással.)
- Social Progress Index 2018. <https://www.socialprogress.org/> [Letöltve: 2019. 02. 15.]

MELLÉKLET

12. ábra: A boldogságindex (a boldogok aránya) a 2004-ben csatlakozó poszt-szocialista országokban és a 28 tagország átlaga. *Forrás:* Eurobarometer <https://ourworldindata.org/happiness-and-life-satisfaction> [Letöltve: 2018. 12. 10.]

13. ábra: A 2004-ben csatlakozott nyolc poszt-szocialista ország, valamint a 28 tagország átlagos World happiness eredménye. *Forrás:* <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Country-Characteristics/Basic-Country-Characteristics/Country-Indices/world-happ/fileBinary/world-happ.xls> [Letöltve: 2018. 12. 10.]

A boldogságindex alapján (12. ábra) a boldogok aránya a legmagasabb Dániában, Hollandiában, Svédországban és a legalacsonyabb Magyarországon Romániában, Bulgáriában és Görögországban. A 2004-ben csatlakozott poszt-szocialista országok között az eredetileg is utolsó helyezett Magyarország helyzete javult ugyan valamit, de helyezése nem változott.

A World Happiness Report az ENSZ kiadványa, amely tartalmazza az országok boldogságértékét és -rangsorát.¹⁵ Az EU-tagországokra vonatkozó adatokat nézve, ez a mutató is hasonló eredményeket ad, mint az előző (13. ábra). Magyarország az összes EU-tagország között a 24., és a 2004-ben csatlakozott országok között jól láthatóan tartósan utolsó helyezett.

¹⁵ A módszertan leírását lásd: <http://worldhappiness.report/faq/>

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)